aña 14
no. 8
òktober 1983

SKOL & KOMUNIDAT

SIMAR
SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA

pag. 10

redaktie: c. tromp, r. oomen, h. oplaat, q. maduro en l. emerencia.
redaktie-adres: kantoor simar, sabana blanco 36.
bank skol & komunidat: a.b.n., banknr. 31.47.886.
layout en fotografie: r. de graaff.
drukker: vad.

simar, sindikato di maestronan di aruba, sabana blanco 36, pob 582, oranjestad, tel. 24219.

bestuur: madonna stephens, voorzitter; henk weustink, vice-voorzitter/2e penningmeester; jani stamper, 1e sekretaris; jaime mata, 1e penningmeester; mirella wijngaarden, 2e sekretaris.
sekretaresse kant.: mevr. f. alexander.
bank simar: a.b.n. 31.47.290.

SKOL & KOMUNIDAT

oktober 1983

aña 14 - no. 8

sindikato di maestronan di aruba

PREISNAN PA ABONO RIBA SKOL & KOMUNIDAT PA AÑA 1983 (10 NUMERO)

- ☐ antias naf. 32,50
- ☐ hulanda ku bapor naf. 32,50
- ☐ hulanda ku avion naf. 55,—
- ☐ otro paisnan ku bapor naf. 32,50

nomber: ....

....

adres: ....

....

manda un chek of deposita plaka riba kuenta bankario a.b.n. nr. 31.47.886.
manda e formulario aki pa:
skol & komunidat,
cashero 17, aruba, n.a.

In Skol & Komunidat no. 6 hebben we een begin gemaakt met een serie artikelen over de gezondheidszorg op ons eiland. In dat eerste artikel zijn wij vooral ingegaan op de (te hoge) kosten die aan de gezondheidszorg verbonden zijn. Een opvallend aspekt dat wij vermeldden was, dat het ziekenhuis, desondanks, de afgelopen jaren een flinke winst boekte. Omdat deze kwestie bij onze lezers nogal verbazing wekte en in de lokale pers geaccentueerd werd, leek het ons juist de serie te vervolgen met:

Het dr. Horacio Oduber Hospitaal

Het hospitaal, zo schreven wij in ons juninummer, verzamelde over de jaren '80, '81 en '82 een winst van ruim 5.5 miljoen gulden. Terwijl de overheid zich zorgen maakt (beter: zich zorgen zou moeten maken) over de 'ongebreidelde' stijging van de kosten in de gezondheidszorg, zit de voornaamste oorzaak ervan (het hospitaal) zeer ruim in de financiële middelen. Zó ruim zelfs, dat men tijd en moeite besteedt aan de vraag: hoe dit geld het best te beleggen? Wij concludeerden daaruit dat er duidelijk iets 'scheef' zat en vroegen ons tevens af op grond waarvan de hospitaaltarieven nog in 1981 met 20.6% verhoogd zijn.
Deze en andere kwesties legden wij voor aan de direkteur van het hospitaal, dr. Hage, die geassisteerd werd door het hoofd van de financiële administratie, de heer Neeleman. Hoewel er in het hoofdstuk 'Ziekenhuis' volgens ons veel meer zaken aan de orde moeten komen, hebben wij ons dit keer — vanwege de duidelijkheid en de beschikbare tijd — beperkt tot de financiële en bestuurlijke aspekten van het hospitaal. Ofschoon de Stichting Ziekenverpleging Aruba daar niet om bekend staat, mogen wij niet klagen over de openheid die er tijdens ons gesprek met genoemde heren heerste.

Winst = Exploitatie-overschot

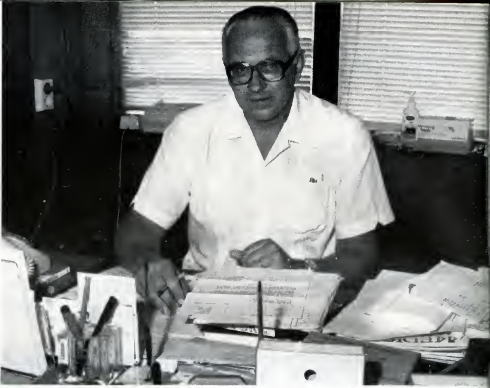
"U sprak in uw vorige artikel over een winst of overwinst van 5.5 miljoen. Kijk, dat is natuurlijk niet zo . . ., ja, het bedrag klopt wel, maar je kunt dat geen winst noemen, het is een exploitatie-overschot. Het zou echte winst zijn, wanneer je erover mag beschikken. Een stichting kan geen 'winst' maken, dat staat ook met zoveel woorden in onze statuten. Een stichting zoals de onze moet proberen quitte te spelen,," aldus dr. Hage. "Je moet dat dan wel bekijken over een aantal jaren natuurlijk; als we in een bepaald jaar een overschot hebben, moeten we dat de komende jaren 'opeten'," voegt de heer Neeleman hier aan toe. "Dat 'opeten' houdt in, dat eventuele kostenstijgingen door dat overschot worden opgevangen i.p.v. door een tariefsverhoging".
Een tariefsverhoging moet goedgekeurd →

worden door Economische Zaken. Wanneer de Stichting, op grond van de rekeningen van de voorafgaande jaren en de begroting voor het komende jaar, denkt dat een verhoging van de tarieven noodzakelijk is, vraagt zij daarvoor toestemming aan het Departement van Economische Zaken. Nadat deze dienst het cijfermateriaal heeft bestudeerd, stelt ze het percentage van de verhoging vast. Dat is voor het laatst gebeurd in 1981. Per 1 november 1981 zijn de tarieven met 20.6% verhoogd. Welke argumenten had de Stichting om op dat moment zo'n forse verhoging van de tarieven te vragen?
De heer Neeleman: "Die verhoging is eigenlijk tot stand gekomen om de effekten van de per 1 juli '81 ingegane CAO, die voor 2 jaar en 9 maanden was gesloten, op te vangen. In 1980 was het exploitatie-overschot gering (f. 127.354,—) en om quitte te kunnen spelen in de volgende jaren, vonden wij die verhoging verantwoord".
S&K: "Maar juist over 1981 werd een 'winst' van f. 3.318.456,— geboekt! Hoe verklaart u dat dan?"
Dr. Hage: "In de eerste plaats is het zo dat, wanneer je in 1981 tariefsverhoging aanvraagt, dat gebaseerd is op de exploitatieresultaten van 1980. Er zit dus altijd een jaar tussen. Het 'grote' overschot van 1981 is ontstaan — grofweg gezegd — door een sterk verhoogd bezettingspercentage van het ziekenhuis. In dat jaar is het aantal bezette bedden gemiddeld met ongeveer 10% gestegen. Normaal hebben ziekenhuizen een bezetting van ongeveer 85%. In die 'range' zaten wij ook, en we zijn toen eigenlijk ineens gestapt naar een bezetting van ongeveer 95%. Nou, dat is dus iets wat in de begroting nooit meegecalculeerd is".

(Enig snuffelwerk in de jaarrekening 1981 gaf ons een duidelijker beeld van de samenstelling van het overschot. De reeds genoemde stijging van het bezettingspercentage leverde f. 1.411.000,— op. Daaruit voortvloeiend was de opbrengst van de vergoedingen voor medische verrichtingen f. 419.000,— hoger dan was geraamd. Door de betere liquiditeitspositie in 1981 werd f. 133.000,— meer rente geïncasseerd dan was voorzien. De personeelskosten kwamen 4.4% oftewel f. 566.000,—, lager uit, doordat in een behoorlijk aantal vacatures niet kon worden voorzien. En tenslotte werd een besparing van f. 318.000,— gemaakt op de post 'geneesmiddelen'. Voornaamste oorzaak van deze laatste kostendaling was het feit dat er geneesmiddelen werden betrokken via een nieuwe leverancier, wiens prijzen tussen de 15 en 30% lager lagen. Met nog enkele kleinere posten die een voordeliger resultaat hadden dan was verwacht, komt men aan het totale overschot van f. 3.318.000,—).

"Dure oplossing"

"Voor die stijging van het bezettingspercentage in 1981 zijn een aantal verklaringen", vertelt dr. Hage. "We zijn hier naartoe gegaan (van San Pedro naar H. Oduber, in 1977) zonder 'sociale indicatie-gevallen'. Dat zijn patiënten, veelal oudere mensen, die thuis niet meer opgevangen kunnen worden en waarvoor geen plaats is in een verpleegtehuis of bejaardentehuis. We hebben in 1977 kunnen regelen met de Overheid, dat een deel van het oude ziekenhuis (San

Dr. Hage: ". . . overgestapt op een bezettingsgraad van 95 procent . . ."

De Gezondheidszorg op Aruba (2)

Pedro) als bejaardencentrum of als verpleegtehuis zou blijven. Ruim 40 mensen zijn toen daar achtergebleven, dus we begonnen met een schone lei, zou je kunnen zeggen.
Echter, in de loop der jaren 'verzamel' je weer 'sociale indicaties', omdat bijvoorbeeld het oude ziekenhuis en Maris Stella ondertussen op 100% capaciteit zitten. We hebben daarover herhaalde malen met de overheid gesproken, dat daar oplossingen voor gezocht moeten worden. Dit is natuurlijk een hele dure oplossing voor de overheid: als mensen hier op PPK-kaarten járen blijven liggen . . ."
"In de tweede plaats heeft het Eilandgebied een toenemend aantal specialisten in dienst genomen, vooral in die tijd, en dat brengt natuurlijk ook een extra bezetting met zich mee", aldus dr. Hage.

Investeringen van de overheid

De overheid (Eilandgebied Aruba) heeft het hospitaal laten bouwen en grotendeels ingericht. Sinds de Stichting de exploitatie in handen heeft genomen, heeft de overheid nog een paar kleine 'afrondingsinvesteringen' gedaan, die eigenlijk bij de oorspronkelijke opzet hoorden. Alle vervangingen en verbeteringen daarna worden uit de exploitatie van de Stichting bekostigd.
Dr. Hage: "Het ziekenhuis is indertijd met hulp van Nederland gebouwd, waarbij Nederland een gedeelte à fonds perdu heeft geschonken en een gedeelte als 'soft lening'. Die zachte lening moet door de overheid terugbetaald worden aan Nederland, uitgestrekt over 30 jaar. Wij betalen f. 1,— huur per jaar aan de overheid, maar moeten daarnaast uit onze exploitatie elk jaar een bedrag, gelijk aan de rente en de aflossing, storten op de rekening van het Eilandgebied. Dat is op 't ogenblik een bedrag van plm. f. 1.3 miljoen".

(Wat de (eil.) overheid nu per jaar uitgeeft aan ziekenverpleging kon men ons bij het ziekenhuis, evenmin als bij Financien — zie vorige artikel — niet vertellen. Ongeveer 80% van de verpleeg- en behandelingskosten van het ziekenhuis is rechtstreeks declareerbaar bij één of andere instantie (een overheid, een verzekeringsmaatschappij, de SVB, e.d.), terwijl 20%, in elk geval in eerste instantie, van de mensen zelf, 'parti-
→

culier' wordt ontvangen. Onder deze groep 'particulieren' zijn natuurlijk ook mensen die zelf hun rekeningen declareren bij een instantie. Een zuiver beeld krijgt men zo niet uiteraard, maar dit is volgens ons ook niet de taak van het ziekenhuis. In ons vorige artikel schreven wij reeds het onbegrijpelijk te vinden dat de overheid niet over deze cijfers beschikt).

"Scheve situatie?"

Ondanks de allerwegen te bespeuren economische achteruitgang, ondanks de kostenstijgingen, kan het ziekenhuis zich nog steeds verheugen in een zeer gunstige financiële positie. Ook over 1983 verwacht men een exploitatie-overschot. Hoe groot dat zal zijn, kan of wil men nu nog niet zeggen. "We gaan in elk geval geen verlies lijden", zo drukt dr. Hage zich voorzichtig uit. "Het is natuurlijk zo, dat, wanneer we geen tariefsverhogingen meer aanvragen, wat dus de laatste 2 jaar is gebeurd, terwijl ons kostenpakket wel is gestegen, we langzamerhand een beetje gaan interen. We eten a.h.w. de reserve die we hebben op".

S&K: "What about een tariefsverlaging?"

Dr. Hage: "Een tariefsverlaging heeft het nadeel, volgens ons, dat je dan op de 'nullijn' komt te zitten en dan heb je kans dat je een keer ineens een geweldige verhoging moet gaan vragen".

"Maar", vragen wij, *"is over dit soort zaken niets vastgelegd in het contract dat de Stichting met de overheid heeft?"*

"Nee, alleen is in het contract wel duidelijk genoemd, dat indien er voordelige exploitatiesaldi worden behaald, die benut zullen worden voor garandering van de toekomstige aflossingsverplichtingen. We mogen er dus niet mee investeren a.h.w.", zegt de heer Neeleman. Dr. Hage voegt eraan toe: "Kijk, nou lijkt dat erg veel, dat overschot dat we nu hebben, maar ik kan u zeggen dat, wanneer we één keer een tegenvallende exploitatie zullen hebben, het ook zó weer verdwenen is! Zulke schommelingen zijn best mogelijk; bij andere ziekenhuizen is dat gebeurd. En stel je nu eens voor, dat de overheid in zodanige financiële moeilijkheden komt dat ze zeggen: 'Sorry, we kunnen jullie niet betalen'. Hebt u dan enig idee hoe snel wij door die reserve heen zullen zijn? Dat is een kwestie van enkele maanden . . ."

S&K: "Maar als dat nu — en dat is toch de normale situatie, dachten wij — niet gebeurt, wat doet u nu met die reserve?"

De heer Neeleman: "Dat staat nu bij diverse banken op de N.A., in diverse valuta, op diverse manieren. Het is dus rentedragend en ook die rente wordt in de exploitatie gestopt, waardoor je dus weer een extra meevaller hebt. Maar het geld moet bereikbaar blijven, we kunnen het niet voor té lange tijd vastzetten. Als je bijv. zegt: 'mag je 't in het buitenland beleggen': nee natuurlijk, want daar heb je altijd toestemming van de Centrale Bank voor nodig. Dat kan verkregen worden in bepaalde gevallen, maar tot nu toe cirkuleert het geld in de Antillen".

"Hoe komt 't nou, dat die reserve nog steeds groeit? U gebruikt het om de indexeringen te betalen, om de kostenstijgingen te dekken, maar — ook dit jaar weer blijkbaar — toch wordt die reserve steeds groter . . ."

De heer Neeleman: "Dat komt, omdat we toevallig nu net in een periode van lage inflatie zijn beland. Per 1 juli moeten we onze CAO weer aanpassen; de indexering bedraagt dit keer maar 3,24%. Dat is véél lager dan 't ooit geweest is . . ."

Economische Zaken: Misrekening?

Tot zover de 'geldkwestie'. Hoewel wij een helderder beeld van de zaak hebben gekregen door de bovenstaande informatie, kunnen wij niet aan de indruk ontkomen dat er 'iets scheef zit'. Het is altijd 'meegenomen' wanneer een instelling als het ziekenhuis zich de luxe kan permitteren een reserve van een dergelijke omvang (wij schatten voor eind '83: zo'n 8 à 9 miljoen) te kweken, maar het kan natuurlijk nooit de bedoeling geweest zijn.

Op geen enkele wijze hebben wij kunnen merken dat de Stichting zelf dat doel had of heeft; we kunnen eerder bewondering opbrengen voor de efficiënte manier waarop zij het ziekenhuis exploiteert. Ook geloven

Neeleman: ". . . overschot 'opeten'. . .

we niet dat de eilandelijke overheid hiertegen veel had kunnen doen: die macht heeft zij niet. Een wat kritischer houding van het Eilandgebied zou echter wel op zijn plaats geweest zijn; middels haar drie vertegenwoordigers in de Regentenraad neemt zij deel aan elke beslissing die genomen wordt.

Nee, áls er een 'schuldige' aangewezen zou moeten worden, is het volgens ons het Departement van Economische Zaken. Zij heeft in 1981 o.i. té lichtvaardig toestemming voor de tariefsverhoging van ruim 20% gegeven. Zo'n sterke verhoging was op dat moment volstrekt niet noodzakelijk geweest, volgens ons. Het zal — ook voor de deskundigen van E.Z. — niet altijd mogelijk zijn álle ontwikkelingen te voorzien, maar zo'n grove misrekening als hier gemaakt is, had voorkomen moeten worden.

Regentenraad: Demokratisch?

Het Horacio Oduber Hospitaal wordt bestuurd door een Regentenraad, bestaande uit 9 personen. Vijf leden vertegenwoordigen 'de gemeenschap', t.w.: Zepp Oduber, Clinton Whitfield, J. J. Arends (tandarts), Joe Maduro (advokaat) en Don Mansur; één lid, Ivonne Spellen, is aangewezen door de bisschop, en het Eilandgebied heeft drie vertegenwoordigers: Hendrik Croes, dokter Ridderstap en Carlos Bislip. De raad vergadert tenminste een maal per maand.

De dagelijkse leiding van het ziekenhuis is in handen van de algemeen direkteur, die, na overleg met de diverse afdelingshoofden, bepaalde beleidsvoorstellen aan de Regentenraad kan doen. De algemeen direkteur is verantwoording schuldig aan de Regentenraad en de Regentenraad op haar beurt aan . . . niemand.

"Het is niet bepaald een toonbeeld van demokratische bestuursvorm, zo'n stichting; wat vindt u daar zelf van dr. Hage?"

"Tja, dat is dus indertijd, toen wij hier introkken, zo met de overheid overeengekomen. Eerst wilde de overheid een meerderheidspositie in het bestuur, maar ja, dan hadden ze 't ook net zo goed helemaal kunnen overnemen. Het is destijds in de Eilandsraad geweest en die is tenslotte ook met een onafhankelijke stichting akkoord gegaan, dat leek hun toch het beste. Nee, ik kan niet anders zeggen dan dat wij zeer tevreden zijn met deze regentenraad. De mensen hebben — ook doordat ze er al zo lang in zitten — kennis van zaken, interesse; ze weten wat er hier omgaat in het ziekenhuis".

S&K: "Vindt u dat de gemeenschap via zo'n regentenraad voldoende controle uit kan oefenen op het beleid in het ziekenhuis?"

Dr. Hage: "O ja, zeker; er is een bijna doorlopend contact tussen de raad en de direktie. Er is dus heel duidelijke controle op het gebeuren hier. De mensen van de Regentenraad zijn over 't algemeen bekende mensen uit verschillende sektoren van de gemeenschap. Ze hebben ook wel doelbeust bepaalde mensen gekozen: mensen met economische scholing, juristen, mensen uit de handel . . ."

Overheidsinvloed

S&K: "Vindt u het begrijpelijk dat de overheid — eigenlijk nog steeds — streeft naar een grotere zeggenschap in het ziekenhuisbeleid?" →

Dr. Hage: "Ach, ik geloof dat iedere politicus dat wel zou willen: gedeeltelijk om partijpolitieke overwegingen, gedeeltelijk omdat ze misschien een bepaalde verantwoordelijkheid zien. Maar ik geloof dat 't onverstandig is. Ik geloof dat alle privé-stichtingen, privé-ondernemingen het altijd beter doen dan de overheid. Dat wordt in de praktijk bewezen, niet alleen hier, maar overal eigenlijk. Ik geloof dat wij het meest efficiënt het ziekenhuis kunnen 'runnen'.
Bovendien heeft de overheid drie vertegenwoordigers en kan dus via hen haar standpunten t.a.v. het beleid kenbaar maken. En als dat een redelijk verzoek is tot iets, dan lijkt 't me niet, dat de andere leden van de raad daaraan voorbij zullen gaan. De overheid heeft voldoende zicht op het beleid. Ook de overheidsvertegenwoordigers waren bijzonder verheugd dat 't ziekenhuis op deze manier geëxploiteerd werd".

Toekomstige ontwikkelingen

"We kunnen ons voorstellen, dat men zich — met 't oog op de staatkundige ontwikkelingen — gaat afvragen: 'Kunnen we dit volhouden, kunnen we dit blijven betalen?' Wat denkt u daarvan?"
Dr. Hage: "Dat is een heel interessant onderwerp. We hebben dat zelf aan de orde gesteld indertijd in een vergadering van de ziekenhuisraad van de N.A. met de ministers op Curacao. We werken, medisch gezien, op een zeer hoog peil. Dat horen we ook steeds van visiterende specialisten, die hier komen uit andere landen. Die vragen steeds: 'Hoe komt 't dat jullie met een bevolking van 60.000 die faciliteiten hebben die er zijn? Hoe doen jullie dat?' Ik vraag me ook wel eens af of we dat vol kunnen houden. Het is een zeer kostbare gezondheidszorg die we hier op Aruba hebben. Het antwoord van de minister-president toentertijd was: 'Wij zullen waarschijnlijk een stapje terug moeten doen t.a.v. het peil van de gezondheidszorg, we zullen prioriteiten moeten stellen".
S&K: "Maar u zult straks te maken hebben met de eilandelijke overheid. Hebt u daarmee ook contact gehad hierover?"
"Nee, we hebben daar nooit over gesproken, zijn daar nooit over benaderd. Voor zover mij bekend, is er nu een commissie die zich bezighoudt met de toekomstige ontwikkelingen in de gezondheidszorg, maar daar is het ziekenhuis niet in vertegenwoordigd . . ."
"Waarom niet?"
Dr. Hage: ". . . weten we niet".
"Ziet u het somber in?"
Dr. Hage: "Nou . . . het zou best eens kunnen zijn, dat de post volksgezondheid té zwaar gaat wegen voor de eilandelijke overheid straks. En dat er dan op een gegeven ogenblik gezegd moet worden, ook hier: 'Waar gaan we de prioriteiten leggen? Is dat in de huisartsenpraktijken, de eerste lijnsgezondheidszorg; in de tweede lijn . . . Maar daar zouden lange discussies over moeten komen, dacht ik. Die hadden nu allang op gang moeten zijn . . ."

De medische staf

We praten verder over de interne organisatie van het ziekenhuis, iets wat ons niet zo eenvoudig lijkt.
In elk 'optimaal' functionerend ziekenhuis is er een organisatie, waarin de in dat ziekenhuis werkzame specialisten en artsen zitting hebben: de medische staf. Doel van zo'n medische staf is om door goede samenwerking te komen tot de beste geneeskundige verzorging, het beste wetenschappelijk verantwoord peil van het medische werk en de meest efficiënte werkwijze die onder de gegeven omstandigheden bereikbaar zijn. In de bijeenkomsten van de medische staf worden problemen van organisatorische aard besproken, gegevens over moeilijke gevallen (patiënten) kunnen uitgewisseld worden, voorstellen van of aan de regentenraad worden besproken (bijv. over de aanschaf van nieuwe apparatuur). Kortom: het gaat om een goede samenwerking in het belang van de patiënt.

". . . We werken medisch gezien op een zeer hoog peil . . ."

"In het Horacio Oduber Hospitaal ontbreekt de medische staf . . . Hoe zit dat?"
Dr. Hage: "Er heeft altijd een medische staf bestaan, maar die is een paar jaar geleden opgeheven. Er waren veel onderlinge conflikten, die 't onmogelijk maakten om 't één uniforme groep te houden. Er is nu wel contact met de specialisten, maar dat is meer op individuele basis en niet op collectieve".
S&K: "Is dat niet een wat 'ongezonde' toestand? Werkt dat niet nadelig voor de patiënten?"
Dr. Hage: "Nee, de staf houdt zich voornamelijk bezig met de organisatorische aspekten. Daarnaast zijn er wel 'medische besprekingen', als u daar op doelt, maar die zijn er nu ook. Dat staat los van de staf en gebeurt op individuele basis".
S&K: "Ziet u dan het ontbreken van een medische staf hier, niet als een gemis?"
Dr. Hage: "Ik geloof wel dat de medische staf een soort overlegorgaan kan zijn, waarbij de groep specialisten bepaalde 'policy's' zou kunnen bepalen, medebepalen t.a.v. bepaalde zaken in het ziekenhuis".
"Waardoor is het eigenlijk opgeheven?"
Dr. Hage: "De problemen lagen meer in de persoonlijke sfeer, dacht ik, en dat soort problemen los je niet zomaar op. Men suggereert wel dat ze te maken hebben met de afkomst, de nationaliteit van de diverse specialisten, of dat 't een taalprobleem is, maar ik geloof niet dat je 't zo kunt stellen; een arts is een arts, waar hij nou vandaan komt dat doet er verder niet toe. Het waren gewoon persoonlijke zaken, haat en nijd, 'jalousie de métier' en dat soort dingen die een rol speelden. Je moet niet vergeten dat specialisten in feite individualisten zijn, dat is een bekend gegeven, overal. Je kunt in principe zeggen, dat iedere specialist een 'koninkje in een klein rijkje' is en dat 't liefst zo wil houden. Ik bedoel: het hebben van een staf is niet altijd de oplossing.
Bovendien: het zijn meestal groepen, die met elkaar in conflikt zijn. In zo'n groep is er natuurlijk altijd samenwerking op een of andere manier en in de andere groep(en) ook . . . En wij, als direktie, hebben met de groepen gewoon contact in voorkomende gevallen. Nee, ik kan 't ontbreken van een medische staf hier echt geen nijpend probleem noemen". ●

FOR DI NOS MESA DI REDAKSHON

E kana ta yenando. Lunanan largo kaba, pa no bisa añanan, Aruba ta hañando su mes den e situashon kaminda *no* e komunidat, ni e gremionan sosial, ni e eilandsraad, i te asta ni e partido mayoritario ta disidí kiko ta bon i kiko ta malo pa Aruba, pero ku ta 1 (un) persona ta disidí pa nos kiko ta bon i kiko ta malo.
Gremionan, ekspertonan, politikonan ets. ets. por proponé kuanto ku nan kier, si nan no haña e bendishon di e lider (konsehero general), nan por wel di lubidá. Tur, pero tur desishon tabatin mester di su bendishon, fe otorgamento di beka te ku drentamento den gobierno sentral. Manera un Dios e por a sinta riba su trono i disidí pa e pueblo kiko e mester hasi. I tur esaki sin ku e mester duna kuenta na ningun, pero ningun persona of instansia pa su desishon, pasobra e tabata asina sabí di krea e funkshon kosmopolito di 'konsehero general'. Asina e por a keda para un banda den hopi konflikto pa despues baha manera un 'deus ex machina' for di shelo pa duna sú solushon, sú veredikto final.
Aparentemente esaki tabata algo ku a kai na agrado, no solamente di su mes, pero tambe di esunnan ku semper a *akseptá* i te asta a pidi su veredikto final pasobra nunka nan a par'e. Di e forma ei e praktika aki por a kontinuá keto bai, durante añanan largo i den kurso di tempo por a desaroyá di tal forma ku te asta *gobernashon* a bira *imposibel* si e konsehero general no t'ei pa tuma desishonnan. Diputadonan awendia no por wordo nombrá mas den ousensia di e konsehero general aki, korda ku nan mester tuma desishon.
Ta logiko ku si un desaroyo manera esun deskribí aki riba no wordo pará na tempo, e por tuma formanan menos sano. Prueba di esei ta e desaroyanan di e ultimo tempo. Nos por a mira ku e konsehero a haña su mes den problemanan serio enkuanto su salú algun luna pasá. Ela disidí ku mester kore un parada ku *no* tabatin permit legal i ku konsekuentemente tabata i - le - gal! Te dia di awe nos ta lamentá kiko a sosode ku señor Croes e dia ei. E aktuashon di polis riba e dia ei sigur sigur a faya barbaramente i ta eksihí un investigashon profundo i rapido!! Pero, alabes nos a spera ku, despues di su rekuperashon, e lo a regresá komo un persona ku a saka un les for di e susesonan, no solamente di e dia ei, pero tambe di e dia di e asesinato di e hoben di 14 aña. Den un komunidat demokratiko desishonnan mester wordo tumá a base di deliberashon, (teniendo na kuenta kiko lei ta stipulá), ku rèspèt mutuo; instigashonnan pa tòg logra bo meta lo por tin konsekuensianan grave.
Na lugá di esei, manera e mes a bisa, el a bai te na porta di shelo i a regresá Aruba demostrando mas arogansia ainda pa ku reglanan demokratiko!
Meskos, no, pió ku antes el a sinta riba su trono i a duna su veredikto: Kabes di Libier i di Bislip mester kai! Sin un investigashon hudisial, sin duna e personanan en kuestion chens pa duna nan vershon, kòrda pa kuestioná su propio vershon, e konsehero todopoderoso a pasa un sentensia and that's it!! I e no ta spanta pa atrobe purba logra su meta ku instigashon inlimitá via tur medionan di komunikashon! E ta bai mas leu. Te asta t'asina ku awor, despues ku el a regresá for di porta di shelo aparentemente e ta di opinion ku e tin e derecho pa usa *Kas di Dios,* iglesia, tambe pa logra su meta. Segun nos tin entendí na varios okashon, despues di su regreso, e konsehero a subi altar di misa pa dirigí palabra na e parokianonan, algo ku a kai masha malo serka hopi di nan. Nos ta puntra nos mes ta kon e pastornan por a laga esaki sosode? Nos ta puntra nos mes ta ki falta un politiko ku ta usa Kas di Dios pa meta polítiko?? Ta pa unda nos ta bai si (fuera di rèspèt pa lei) ni pa Kas di Dios tin rèspèt mas??

You can fool some people some of the time, but you can't fool all people all the time

No, por ta ku no ta tur biaha nos tin rason ora di kritiká i por ta ku nos no ta obhetivo den nos krítika, pero lokual e konsehero ta hasiendo awor, sí ta pasa tur limite.
Danki Dios tin mas hende ku ta kompartí nos opinion i ku porfin tambe ta *ekspresá* esaki. You can fool some people some of the time, but you can't fool all people all of the time! Esaki a bira bisto den e kaso di Pedro Bislip. E konsehero a kere ku porfin e por a regla su kuenta (el a bira gezaghebber kaba kontra su deseo, mirakulosamente) pero a 'misjudge' su mes den e apoyo ku e persona aki tin, no solamente den e partido, pero tambe den e komunidat den su totalidat. Su forma honesto di traha, tambe ku kontrinkantenan polítiko, a sa di krea un rèspèt grandi pa su persona. Den esaki e konsehero a kiboká su mes i a kere ku e por a sigui sinta riba stul di hues i sigui pasa sentensia tras di sentensia. Ta e diputadonan Felix Flanegien i Charro Kelly a mustra di ta esnan den B.C. ku ainda tin weso di lomba i ta nan a disidí pa no tuma e humiliashonnan i e arogansia-ku-sonrisa di e konsehero mas. E konsekuensianan por ta serio pa señor Croes.
Nos ta sigur ku Flanegien i Kelly lo no a tuma e paso aki si nan no tabata sigur di e apoyo di nan votadórnan i p'esei nos ta kere ku por lo menos e distrikto di Nòrt a stop di guli tur e bochinchanan di e konsehero general. Tin indikashon ku den mas distrikto ta reina un malkontento formal bou simpatisantenan di MEP.
Tur esaki sin duda ta wordo mirá ku 'argusogen' di parti di partidonan di oposishon i nos ta sigur ku hopi di nan lo ta spera ku e asunto aki lo spat MEP fe otro. Nos no ta kompartí e speransa ei. Demokrasia ta eksihí diferente opinion i diferente partido. P'esei al kontrario, nos ta spera ku e partido lo sobrebibí e asunto aki sano i salvo, pero sí ku un liderato ku sa respetá reglanan demokratiko, tanto interno komo eksterno. Nos sa tambe ku e partido tá disponé di hendenan kapas ku pór dirigí e partido na un manera responsabel. Pedro Bislip ta un ehèmpel di esaki i nos ta sigur ku lo tin mas. Loke nos tin ku konkluí sí ta ku e aktual lider a perde tur sintí pa responsabilidat i ku su rèspèt pa reglanan demokratiko ta mengua dia pa dia. Lo ta interesante pa wak ki taktikanan i emoshonnan e konsehero general lo bai usa pa dividí posibel kontrinkantenan den su partido i sigui reina, algo ku den pasado semper el a logra.

Un persona ku si no a siña mucho di e desaroyanan aki i ku sí ta keda den e gara di un adorashon total pa e konsehero general di Aruba ta e konsehero general di Boneiro ('n ta bira tempo pa abolí e posishon ei?). Mirando e akohida ku esun di Aruba a haña durante e ultimo añanan, dor di krea e funshon ei pa su mes, dor di aktua manera un hues i dor di subi lomba di Korsou, el a disidí pa sigui e ehèmpel aki den tur su fasetanan. El a imitá su idolo asina perfekto ku el a duna nos e impreshon ku ta trata aki di un akshon *orkestrá* pa e dos konseheronan. Ta bon konosí ku e konsehero arubiano ta soña kada nochi ku gobierno sentral a kai. E realidat amargo di su manisé kada biaha atrobe ta pon'e intensivá su intentonan pa kibra gobierno sentral. Na promé instansia el a purba di hasi esei dor di hiba un kampaña formal kontra e partidonan minoritario di Aruba ku tabata partisipá den gobierno, pero ya ku PPA a disidí di keda den, e strategia aki a frakasá. Despues e kosehero a kambia su strategía un poko i a kuminsa fulminá kontra UPB eksigiendo nan renunsia for di gobierno sentral. Esaki tampoko no a duna mucho fruta. I awor aparentemente e aksento a wordo alterná di tal forma ku ta DP Boneiro tambe mester kuminsa komplasé e konsehero general di Aruba i kuminsá fulminá kontra Korsou i gobierno sentral di tal forma ku kisas e por haña UPB ta sali fe gobierno sentral. E okashon ideal pa kuminsa ku esei tabata e traslado di e agente Libier (riba su propio petishon) pa Boneiro. Aki Abraham a mustra bon kla di ta join e konsehero di Aruba di bai sinta riba stul di hues. Nos no sa kiko señor Abraham ta haña komo rekompensa pa e koperashon aki, pero loke sí ta bisto ta ku su aktitut a debilitá mas ainda e posibilidat ku un dia e 3 islanan aki lo por koperá ku otro na un manera mas madurá. Tristo!! ●

ekonomiko ku tabata reina den e delaster lunanan di e gobernashon di Salvador Allende. Pero poko-poko e konsekuensianan negativo di e sistema ekonomiko aki ta sali na kla. Entre otro:

— e dominio di kapital estranhero den e ekonomía chileno a bira mas grandi ku nunka, lokual a hasi ku tur desaroyo ekonomiko den Chili ta kompletamente dependiente di desishonnan di pafó;

— a tuma lugá un proseso di konsentrashon enorme den kua parti grandi di e industria nashonal a kai den gara di un par di multinashonalnan grandi. (Algun dato pa ilustrá e nivel di konsentrashon aki: dos (!) monopolio ta kontrola 50,5% di e poseshon total di e 200 kompanianan registrá;

— dies grupo ekonomiko ta kontrolá kasi 60% di tur kompanía i parti grandi di e komersio ku eksterior). E proseso di konsentrashon ekonomiko aki a wordo aselerá dor di e baratiyo di e impresanan di gobierno ku a tuma lugá bou di guia di Pinochet. Ta konosí ku ya promé ku Salvador Allende a bin na mando na 1973, gobierno chileno tabata un di e impresanan di mas grandi. Allende a amplia esaki pa medio di politika di nashonalisashon.

CHILI, un ehèmpel pa Latino Amerika?

Ya a pasa dies aña despues ku Chili a konosé un di e poko, pero alabes mas sangriente golpinan di estado den su historia. Riba 11 di sèptèmber 1973, e promé presidente sosialista den henter Latino Amerika, elehí demokratikamente pa medio di elekshonnan liber, ta bira viktima di un atake di e forsanan militar. For di e tempo ei a establesé un diktatura militar, ku awor na 1983 te ainda ta mustrando su karakter represivo klaramente. Riba 11 di september 1973 e golpi di estado ta kuminsa ku e bombardeo di e palasio presidensial La Moneda. Salvador Allende ta bira un di e promé viktimanan. Mesora despues di e dia aki a sigui un masakre bou di e pueblo ku no a konose su presedente i ku a sakudí henter mundo. A bombardiá fabrikanan i pueblonan. A mata miles di obrero i kampesino, en espesial bou di e indjannan Mapuchete. A tira prisoneronan bibo for di airoplano. A fusilá lidernan sindikal i tur esnan ku a hunga un papel importante den e tempo di Allende sin ningun forma di proseso. Konosí a bira e matamento masal ku a tuma lugá den e **Stadion Nacional** ***na Santiago. Sifranan ta papia di un kantidat di mas o menos 100.000 hende ku a haña nan morto despues di e golpi di estado i den e promé añanan di e diktatura militar di general Pinochet.***

E *teror físiko* ta un di e karakteristikonan mas kla di e diktatura: asesinato, desaparishon misterioso di hende (mas o menos 3000), detenshon, intimidashon, deportashon i maltrato. Pinochet poko-poko a profeshonalisá i a monopolisá e represhon pa medio di e kuerpo di polis politiko ku ta obligá di duna kuenta solamente na Pinochet mes: e famoso DINA.

Un di e otro karakteristikanan di e diktatura di Chili ta e *libertat ekonomiko* kasi apsoluto ku Pinochet a krea sistematikamente pa kapital, i pa kapital estranhero en espesial. E libertat ekonomiko aki tabata nifiká ku tur maneho of intervenshon ekonomiko di gobierno a bira nihil. E papel di gobierno a bira solamente pa krea e kondishonnan mas faborabel posibel, pa e kompanianan grandi por hasi mas tanto ganashi posibel. E promé añanan tabata parse ku e sistema ekonomiko aki lo por a suavisá e krisis

Ora ku e hunta militar a koi mando, nan a bende e empresanan di gobierno na preisnan di baratiyo na kapitalistanan lokal i estranhero. Pinochet a paga e daño i perhuisio pa e nashonalisashon di e minanan di koper, lokual Allende semper a nenga di hasi;

— e desaroyonan den agrikultura a haña un sla ora ku despues di 1973 Pinochet a entregá bèk e terenonan na e latifundistanan grandi (doñonan di tereno grandi) i asina pone un fin na e sosialisashon di tereno, kual Allende (i promé ku ne parsialmente Eduardo Frei) a realisá;

— en espesial e delaster añanan e desempleo, ku a krese den un tempo aselerá pa motibo di un liña ekonomiko unda ganashi maksimo ta e uniko meta, a tuma formanan alarmante. Ta e desempleo enorme aki ta un di e forsanan grandi tras di e movimiento di resistensia di e aña aki;

→

— un inflashon enorme di algun 100%.

Pa loke ta trata e maneho sosial di e diktatura por bisa lo siguiente. Mientras ku Chili promé ku 1973 tabata konosí na Latino Amerika komo un di e paisnan mas progresivo i avansá riba tereno di provishonnan sosial, den e Chili despues di 1973, na manera sistematiko, e logronan sosial aki a wordo eliminá. Provishonnan sosial komo deber di un gobierno responsabel, ta algo ku no ta kuadra ku e politika di esnan ku ta manda aktualmente na Chili.
Salubridat publiko ku anteriormente tabata kai kompletamente bou di responsabilidat di gobierno — un situashon eksepshonal na Latino Amerika — a pasa kasi kompletamente over den mannan privá i no ta gratis mas. Konstrukshon di kasnan pa pueblo tampoko ta konta mas komo deber di gobierno; meskos ta e kaso ku derecho riba enseñansa.

Resistensia

Maske ku e represhon tabata fuerte, maske ofisialmente tur forma di partisipashon i libertat di ekspreshon a keda eliminá, maske a prohibí tur partido politiko, maske a imponé sensura di prensa, maske a mata kasi tur e lidernan sindikal i politiko, tòg ningun di e medidanan aki a logra di kibra ku e resistensia di e pueblo chileno. E protestanan ku a kuminsa mas o menos for di mei e aña aki, ta demostrá ku e pueblo di Chili a surpasá e periodo di miedo. Ku un determinashon kresiente e pueblo chileno kada bes atrobe ta tribi di oponé asta e kontra-atakenan mas bruto di e diktatura Pinochet.
E resistensia ta manifestá su mes na diferente forma: welga, demostrashonnan riba kaya, akshonnan di solidaridat ku e viktimanan di represhon.
Dies aña di represhon a resultá tambe den un unidat kresiente di tur esnan ku ta oponé e diktatura. Mientras ku na 1973 ainda e partidonan derechista i tambe e partido kristian-demókrata tabata kontento ku e golpi di estado ku a kibra ku e mando di e partido sosialista, awe na 1983 tanto partido derechista komo partido iskierdista ta uní den e *Aliansa Demokratiko,* ku komo *un* frente kier purba di forsa re-estabilisashon di demokrasia parlamentario. E reakshon arogante di e diktatura Pinochet, ku a laga sa di no tin idea di laga kai promé ku 1989, i e echo ku durante e 10 añanan di su 'gobernashon' el a sabi di enrikesá su mes i su famia na manera skandaloso, indudablemente ta kontribuí na e unidat menshoná.

Chili: un tradishon di demokrasia

Pa hopi tempo Chili tabata konosí komo un di paisnan ku un historia di demokrasía parlamentario mas largo di Latino Amerika. Desde 1830 ta pasa kasi 100 aña promé ku na 1924 e militarnan ta drenta arena politiko dor di un gòlpi di estado i na e okashon ei ta baha e presidente sivil Arturo Alessandri.
Entre e intervenshon militar aki i esun di 1973 a tuma lugá algun intervenshonnan mas (na añanan 1927, 1931, 1958). Pero pa tur e intervenshonnan aki ta konta ku nan durashon tabata kòrtiko i ku pronto despues a rekuminsa tambe den un Chili, unda tradishonalmente e forsanan sindikal i tendensianan politiko progresivo tabata hopi fuerte. Semper e sindikatonan, di en espesial e minannan di koper i nitrat, a hiba un lucha fuerte pa mehora nan situashonnan di trabou i di bida. Pero tambe bou di e kampesinonan chikito den kampo tabata reina un ambiente di militansia. Esaki tin di aber ku e situashon den agrikultura apsurdo, unda ku e sistema di latifundo tabata forma un estorbo grandi pa tur adelanto riba e tereno di agrikultura. Ta konosí ku agrikultura ta forma un di e pilarnan mas swak den e ekonomía di Chili. I tòg Chili tin

establesé e demokrasia parlamentario i a organisá elekshonnan liber. E ehersito di Chili a haña e nomber di ta un di e ehersitonan mas a-politiko di henter Latino Amerika. E intervenshon di 1973, ku a tresé e hunta enkabesá dor di general Pinochet na mando, ta e promé intervenshon militar ku a hasi su mes kulpabel na tal eksesonan di opreshon, ku a dura asina largo i ku no ta intenshoná pa re-establesé e demokrasia a korto plaso. Pues e diktatura di Pinochet a kuminsa den un Chili ku te na e momento ei por tabata orguyoso di ta e pais mas demokratiko den Latino Amerika. E diktatura militar di Pinochet a

mas posibilidat pa agrikultura ku paisnan manera Suisa of Suesia. E kousa di e situashon di agrikultura aki ta bai bèk na e temponan kolonial, ku a krea un sistema di *fundos* enormemente grandi, den man di un grupo chikito di latifundistanan. Mas o menos 600 chileno ta doño di 60% di tur e tera fertil di Chili. E kos tristo ta ku e grupo chikito aki no ta mucho interesá den un desaroyo di agrikultura i ta preferá di bida den suidat grandi.
Na e mesun momento e klase di latifundistanan aki semper a opone tur klase di reforme di tereno ku por a duna e kampesinonan chikito mas posibilidat pa un bida humano i por a drecha e situashon di agrikultura.
Promé ku 1973 Chili tabata konosí tambe komo un pais ku un pluriformidat politiko grandi. Tabata eksistí banda di otro partidonanan komunista, sosialista, radikal, demokratiko-kristian, fasista, konservativo i liberal. Mientras ku generalmente e presidentenan di Chili tabata representá un di e partidonan derechista, tòg t'asina ku na 1938 Chili a haña komo promé pais na Latino Amerika un presidente representando un Union Popular di e partidonan iskierdista. E presidente aki tabata Aquirra Cerda. Despues di 1938 lo dura te 1970 pa atrobe Chili haña un presidente iskierdista, awor den e persona di Salvador Allende. Salvador Allende a yega di partisipá mas biaha na elekshonnan pa presidente, pero kada bes a pèrdè e elekshonnan.
Pa nos kompronde ta kiko a hasi ku finalmente Allende a gana e elekshonnan tòg, no opstante tur e intentonan skondí i abierto di e.o. Merka pa evita esaki, ta bon pa nos tira un bista kòrtiko riba e periodo promé ku 1970.

E "issues" politiko: koper i tereno

Den sierto sentido ta posibel pa karakterisá e presidentenan di Chili dor di analisá e atitut ku nan a tuma pa ku e dos 'issues' politiko mas importante di Chili, esta:
— e dominio di kapital estranhero di e produkto ekonomiko mas importante di Chili (koper) i e pregunta si gobierno chileno mester interveni si of no;
— e sistema inefisiente di e latifundonan grandi ku tabata stroba tur desaroyo sano di agrikultura i ademas tabata kousa un malkontento grandi serka e kampesinonan chikito.
Diferente presidente di Chili a yega di primintí ku nan lo hasi algo na e dominio kasi apsoluto di e kompaníanan stranhero (en espesial merikano) den e sektor ekonomiko mas importante di Chili. Na Chili tur hende sa ku esun ku ta dominá e industria di koper ta dominá Chili. Chili ta pa mas ku 70% di su devisanan dependiente di e industria di koper. E echo ku ta pa mayoría parti kompaníanan amerikano ta dominá e sektor aki, a trese kune tambe un sentimiento profundo anti-merikano bou di e pueblo chileno. Esaki tabata a konsekuensia di e diferensianan skèrpi ku por a opservá entre e "way of life" ku e 'gringos' por a permití nan mes i e bida duro ku e chilenonan mester a hiba.
Eduardo Frei, representante di e

→ *(kont. na pag. 13)*

TIEN
DI L

een j
juridi
bijst
aan m
draagkr

De Tienda di Ley functioneert deze maand 1 jaar. Elke eerste maandag van de afgelopen 12 maanden konden mensen die behoefte hadden aan juridische bijstand of die geen raad wisten met het doolhof aan wegen en kanalen waaruit ons justitieel bestel nu eenmaal bestaat, voor advies terecht bij de Tienda di Ley. En wie komt er nou niet in aanraking met problemen van juridische aard. Overal kom je wel wat tegen: mensen die elkaar mishandelen, de man die zonder opgaaf van redenen ontslagen wordt, mensen die problemen hebben met de huiseigenaar over de huurovereenkomst, de alimentatie die niet betaald wordt, enz. enz. Voor velen die juridisch een uitweg zochten voor hun problemen, bood de Tienda di Ley gedurende het afgelopen jaar hulp. Over dat afgelopen jaar, de ervaringen en de toekomstverwachtingen van de Tienda di Ley, had Skol & Komunidat een gesprek met twee medewerkers van de Tienda di Ley: Helen Lejuez en Piet Pronk.

We hadden het al uitdrukkelijk over het éénjarig *functioneren* van de Tienda di Ley, want officieel bestaat de Tienda di Ley al vanaf 3 maart 1982.
Nadat op Curacao reeds, op initiatief van toenmalig UNA-docent mr. W. A. Luiten, een soortgelijke Tienda di Ley was opgezet, werd ook op Aruba bekeken of iets dergelijks mogelijk was. Er werd een oriëntatiegroep geformeerd die een enquête hield onder de arubaanse studenten van de UNA, waarvan meer dan de helft positief reageerde. Er kwamen diverse suggesties die de oriëntatiegroep in een verslag verwerkte, dat uiteindelijk tot de oprichting van de Tienda di Ley van Aruba heeft geleid. In principe kunnen alle studenten van de UNA in de Tienda participeren, zowel kandidaats- als doctoraalstudenten, met uitzondering van de 1e jaars studenten omdat die nog te weinig kennis hebben om met oplossingen te komen. Ze kunnen wel aan het

spreekuur en de vergaderingen van de werkgroep meedoen, maar zijn nog niet belast met het oplossen van de zaak. Ook afgestudeerden kunnen in beperkt aantal deel uitmaken van de Tienda di Ley.

Noodzaak

Tot nu toe hebben we het evenwel slechts over de studenten en de universiteit gehad. Wij zijn echter ook nieuwsgierig naar de behoefte aan een Tienda di Ley vanuit de *gemeenschap*. Daar is echter geen officiële peiling naar gedaan. De oprichters zijn veeleer afgegaan op indrukken en ervaringen uit de gemeenschap die ze zelf in de loop der tijd hebben opgedaan en waaruit ze duidelijk konden afleiden dat een instituut als de Tienda di Ley bestaansrecht heeft.
Piet: "Wij waren namelijk van mening dat er een grote ontoegankelijkheid met betrekking tot juridische aangelegenheden bestaat bij de gewone man. Er bestaan naar ons idee geweldige drempels die moeilijk overschreden worden. En met die drempels bedoelen we de loop naar de advocaat. Men weet over het algemeen dat dat grote financiële offers met zich meebrengt en het is bekend dat de Tienda di Ley daar praktisch vanaf ziet. Er wordt een symbolisch bedrag van vijf gulden per zaak gevraagd voor administratiekosten".
In aansluiting op deze twee punten, het verminderen van de drempelvrees en de financiële lasten, ziet de Tienda di Ley ook nog een taak voor haar weggelegd in het

NDA
LEY:

jaar
ische
and
inder
achtigen

publiceren van artikelen, waarin de mensen gewezen worden op het recht dat de burger heeft met betrekking tot wat voor zaak dan ook, iets waar de Tienda di Ley helaas nog niet aan toe is gekomen.
Piet: "Men zegt wel eens: elke burger wordt geacht de wet te kennen. Dat is helemaal niet zo. Je hoeft maar te denken aan het geval dat iemand wordt ontslagen. Is iedereen bekend dat voor een ontslag in de regel de toestemming noodzakelijk is van de directeur van Arbeid en Sociale Zaken? Dat is een 'must'; de werkgever is daartoe verplicht! Je kan daartegen ageren, maar je moet je houden aan de beroepstermijnen. Vraag: is de werknemer op de hoogte van die beroepstermijnen? Als die beroepstermijnen verstreken zijn, dan is er niets meer aan te doen. De wet gaat ervan uit dat iedereen dat weet! Wij niet. De praktijk is gewoon anders. Aan dit aspekt (de voorlichting, red.) *hebben we, eerlijkheidshalve gezegd, nog niet veel kunnen doen, omdat we de directe hulp hebben laten prevaleren".*
Als laatste doel heeft de Tienda di Ley uiteraard ook: de vorming van de aspirant-jurist, door hem of haar middels het werk in de Tienda di Ley de theorie te laten toepassen op de praktijk.

Inkomen

Ofschoon de naam anders doet vermoeden, heeft de Tienda di Ley allesbehalve het karakter van een ouderwets gezellige winkel. Ze is om te beginnen gehuisvest in het saaie gebouw van de Universiteit aan de Beatrixstraat te Oranjestad en de spreekuren zijn op allesbehalve winkeltijden: iedere eerste maandag van de maand van half zeven tot half negen, meestal uitlopend tot half tien, tien uur.
Op zo'n avond zitten dan bij toerbeurt twee 'intakers', in gewoon nederlands ook wel medewerkers genoemd, van de Tienda di Ley om de cliënten van advies te dienen. Niet iedereen kan echter cliënt zijn. De eigenaar van een casino zal met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vriendelijk worden doorgestuurd naar een privé-advocaat. De statuten van de Tienda di Ley geven het immers in artikel 2.1 reeds aan: De vereniging heeft ten doel het verlenen van juridische bijstand, in het bizonder aan de *lagere* inkomensgroepen van de arubaanse samenleving.
Ze heeft dan ook een inkomensgrens aangebracht die op plm. NAf. 24.000 bruto per jaar ligt (iets hoger dan de inkomensgrens voor pro-deo zaken). Heeft men een veel hoger inkomen dan wordt men geacht zich te wenden tot een privé-advocaat. Dit is overigens de enige restrictie die de Tienda di Ley stelt. Indien men onder die inkomensgrens ligt, kan men dus wel met een juridisch probleem terecht bij de Tienda di Ley.

Anoniem

Op zo'n maandagavond wordt dan door de twee medewerkers (1 doctoraal- en 1 kandidaatsstudent) naar het probleem van de cliënt geluisterd en worden alle gegevens opgetekend. Ook eventuele documenten worden dan in ontvangst genomen. Er wordt een dossier aangelegd. Het probleem wordt zo kort en krachtig mogelijk op een 'intakeformulier' ingevuld en enkele dagen later worden dan, in een werkbespreking, alle zaken van het spreekuur in de hele groep van de Tienda di Ley behandeld. Van groot belang is hierbij te vermelden dat daar uitsluitend de problemen aan de orde komen en niet de cliënten zelf. Namen worden in die werkvergadering niet genoemd. Men wil op alle mogelijke manieren de anonimiteit van de cliënten waarborgen.
In die werkbespreking bieden de twee dienstdoende medewerkers vervolgens eerst zelf een voorlopige oplossing aan voor de op die avond naar voren gebrachte zaken. De groep bespreekt die aangedragen oplossingen en brengt eventueel veranderingen aan.

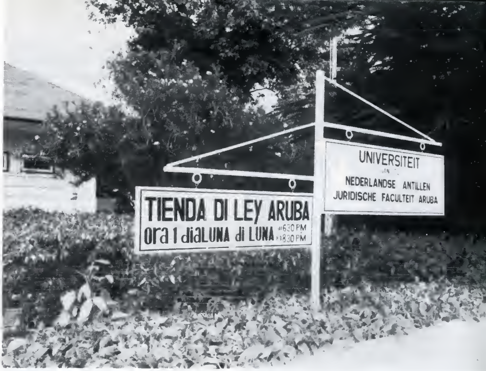

Vervolgens wordt contact opgenomen met de Raad van Bijstand. Dit is een Raad, bestaande uit ervaren juristen (2 advocaten, 2 kandidaat-notarissen, 1 griffier en 1 deurwaarder), die, zoals de naam reeds doet vermoeden, bijstand verleent aan de Tienda di Ley. De door de Tienda di Ley aangedragen oplossingen, wederom zonder namen, worden door deze Raad beoordeeld en vervolgens in een plenaire vergadering met de Tienda di Ley besproken.
Helen: "De ervaring van de laatste tijd is, dat onze oplossingen zo goed als altijd goed zijn". →

Nadat het uiteindelijke advies in overleg tussen de Tienda di Ley en de Raad van Bijstand is vastgesteld, wordt dit per brief, inclusief eventuele documenten van de cliënt, naar de cliënt verstuurd. Hiermee eindigt dan de dienstverlening van de Tienda di Ley.
Behalve het geven van een advies kan het echter ook zo zijn, dat er bijvoorbeeld een brief of een verzoekschrift geschreven moet worden aan een bepaalde instantie. In dat geval schrijft de Tienda di Ley deze brief of het verzoekschrift. Het is dus vooralsnog niet het geval, zoals sommige mensen veronderstellen, dat de medewerkers van de Tienda di Ley een zaak ook in de rechtszaal verdedigen. Dit heeft men nog even willen laten wachten, om niet meteen teveel hooi op de vork te nemen. Het kan echter in de toekomst nog wel tot het dienstverlenend pakket van de Tienda di Ley gaan behoren. In de huidige situatie is het dus nog zo, dat, als het een advies betreft en de cliënt zou zijn zaak met instructies vanwege de Tienda di Ley niet zelf willen verdedigen in de rechtszaal, hij doorverwezen wordt naar een advocaat, met dien verstande dat de Tienda di Ley nooit één specifieke advocaat aanbeveelt. Buiten verwijzingen naar advocaten, bestaat natuurlijk ook de mogelijkheid van een verwijzing naar een van de bepaalde instanties waar de Tienda di Ley contacten mee heeft en die de zaak verder afhandelt. De 4 belangrijkste instanties waarmee de Tienda di Ley contacten onderhoudt zijn: Sociale Zaken, Juridische Zaken, de Voogdijraad en de Sociale Verzekeringsbank, en men ondervindt tot nu toe een uitstekende medewerking van deze instanties.
Piet: "We hebben geen enkele nare ervaring met hen meegemaakt, integendeel".

Pro-deo

Over zanloop heeft de Tienda di Ley niet te klagen. Met een gemiddelde van zo'n zes gevallen per avond lopen de meeste spreekuren al gauw met enkele uren uit. De meeste mensen die om hulp komen vragen, komen uit de groep van de laagstbetaalden, mensen met onderstand, gepensioneerden, mensen die van een alimentatie moeten leven. Op onze vraag, waarom deze mensen naar de Tienda di Ley komen en niet meteen naar een pro-deo advocaat gaan, waar ze, gezien hun inkomen, immers ook recht op hebben, krijgen we als antwoord dat men de indruk heeft dat de procedure voor het toekennen van een pro-deo advocaat "een beetje stroef" gaat. De Tienda di Ley heeft dit in gesprekken met de diverse instanties naar voren gebracht en ze houdt er dan ook toezicht op dat het volgens de regels gebeurt. *Piet: "Als iemand ons dus zegt: Ik wil niet door jullie geholpen worden maar door een advocaat, dan zeggen wij: Gá naar één van de advocaten en zorg dat je kosteloze rechtsbijstand krijgt. Als het niet gebeurt, kôm terug".*
Skol: "Even terugkomend op die advocatuur. Men hoort inderdaad wel eens dat, wanneer het om pro-deo zaken gaat, een advocaat er om te beginnen niet zo hard aan trekt en mocht dat al niet het geval zijn, dat de cliënten dan toch nog het idee krijgen dat de pro-deo advocaten er met de pet naar gooien. Wat is jullie indruk?"
Helen en Piet geven er evenwel de voorkeur aan hier niet op in te gaan. Dat gold trouwens ook al voor een eerdere vraag betreffende de hoogte van advocatenrekeningen in het algemeen. Het valt te begrijpen dat men de goede relaties met de advocatuur niet wil vertroebelen. We gaan daarom gewoon door met nog wat informatieve vragen en wel betreffende het *type* problemen, dat men vooral tegenkomt tijdens de spreekuren. Deze blijken vooral in de privaatrechtelijke sfeer te liggen. Voor diegene die met dit abracadabra nog even ver van huis is: het betreft hier geschillen tussen burgers onderling: echtscheidingsproblemen, problemen op het werk, met de werkgever, huurproblemen enz., met als 2 toppers: echtscheiding/alimentatieproblemen en problemen betreffende arbeidsovereenkomsten.

Het gebouw van de UNA, waarin de Tienda di Ley een onderkomen heeft gevonden.

Toekomst

Het heeft de wetswinkel, zoals reeds vermeld, in het afgelopen jaar dus niet aan probleemgevallen ontbroken en automatisch dringt de vraag zich op of men het allemaal wel aankan. Dit blijkt wel het geval te zijn, ofschoon men wel de behoefte voelt binnen de Tienda di Ley om meer spreekuren te houden en deze dan ook over de districten te verspreiden. Gezien de beperkte mogelijkheden waarover de Tienda di Ley thans beschikt, zal dit echter nog slechts een wens blijven, die hopelijk in de toekomst nog eens gerealiseerd zal worden. Die toekomst ziet er overigens voor de Tienda di Ley niet zo rooskleurig uit. Als we de op de R.T.C. gemaakte afspraken moeten geloven, zal in die toekomst het hoger onderwijs ook strikt eilandelijk geregeld worden. Dat houdt dan in dat de afdeling Aruba van de Universiteit van de Nederlandse Antillen opgeheven zal worden en aangezien de Tienda di Ley gebruik maakt van de gebouwen en inventaris van de UNA, zal dit, indien er niets voor in de plaats komt, automatisch ook de opheffing van de Tienda di Ley inhouden. Als enige andere mogelijkheid ziet Piet, dat de groep medewerkers dan "als een stel idealisten" op eigen houtje verder gaat. Alles hangt echter nog af van wat de universiteit gaat doen, maar de vrees bestaat dat, met het opheffen van de afdeling Aruba van de UNA, ook de Tienda di Ley wordt opgeheven, mede gezien het feit dat ze vooral uit studenten bestaat.
Dat zou ongetwijfeld een groot verlies zijn voor onze gemeenschap, want de Tienda di Ley heeft in het afgelopen jaar duidelijk bewezen bestaansrecht te hebben. Aan het enthousiasme of de inzet van de medewerkers zal het niet gelegen hebben als de Tienda di Ley wordt opgeheven.
Helen: "Het is een voldoening om een zaak af te ronden met een fijn resultaat. Je hebt ervoor gevochten en het is gelukt".
Piet: "Ik denk dat we namens de Tienda di Ley-groep praten, als we zeggen dat het niet aan ons ligt om het werk al of niet te stoppen. Wij willen alleen maar door gaan!"
Helen: "Wij willen gewoon mensen helpen".

Chili . . .

(kont. di pag. 9)

partido Demokratiko Kristian, ku a gana e elekshonnan pa presidente na 1964 (su kontrinkante tabata Salvador Allende), tabata un di e prome presidentenan ku a tribi di interveni den e dominio apsoluto di e kompanianan estranhero. E politika ku Frei a hiba pa ku e kompanianan estranhero aki a haña e nomber di *"chilinisashon"*.
Esaki tabata nifiká ku gobierno chileno a kumpra gran parti di e akshonnan di e kompanianan aki. Na 1967 Frei a logra di kumpra 51% di e kompania amerikano Kennecott i 25% di e kompania Anaconda. E intento aki sinembargo no a nifiká un kambio fundamental, pa motibo ku e 'deal' tabata di tal forma ku e kompanianan amerikano a keda den e oportunidat pa hasi ganashi bárbaro. Frei a lanta hopi espektativanan, tanto den Chili komo den e otro paisnan Latino America. Frei a priminti di trese kambionan sosial fundamental, sin un karakter komunista. E politika di Frei aki, ku a wordo yamá ***"e revolushon den libertad"***, mester a sirbi komo un alternativa pa e modelo kubano. Pero ya pa 1966/1967 e espektativanan a kambia den desepshon. Na momentonan desisivo Frei a baha kabes pa e preshon di e kapitalistanan lokal i internashonal, ku tabata usa tur medio pa evitá ku Frei lo a hiba un politika mucho iskierdista. Ta konosí ku ya den e tempo di Frei, CIA tabata aktivo pa purba di oprimí aktividatnan radikal of iskierdista. Pa motibo ku pa gran parti Frei no a logra di kumpli ku e promesanan, pronto ela kuminsa sinti un oposishon kresiente den su propio partido kristian-demokrata. E oposishon aki tabata bin pa mayoria parti di e ala iskierdista den e partido aki, konsistiendo di intelektualnan i kleronan hoben.
E resistensia nashonal kontra Frei a bira na un sierto momento asina fuerte, ku na dos okashon (na mart 1966 i na november 1967) Frei a laga e militarnan interveni pa kibra welganan masal den e minanan. Tòg e intentonan di Frei tabata un paso dilanti, kompará ku e situashon anterior. Por ehèmpel e reformenan ku ela introdusí den e sistema di agrikultura tabata esnan mas avansá te na e momento ei. Sin embargo tampoko Frei, no opstante su intentonan progresivo inisial, no a logra pa realmente aliviá e situashonnan di bida pa e masa grandi di chileno.
Tur esaki a hasi ku e popularidat di e partidonan iskierdista, en especial di e partido sosialista, a krese enorme. E kandidat di e partido sosialista, Salvador Allende, tabata demostrá un atitut fuerte ku serka parti grandi di pueblo a krea un speransa grandi.

Nixon i Kissinger: Allende nunka!

Nixon i Kissinger: Allende nunka!

Despues di e gòlpi di estado ku a kosta e bida di Allende, hopi investigashon a tuma luga rònt di e pregunta ta kua ta e papel ku Merka i CIA a hunga den esaki i den henter periodo promé ku Allende a gana e elekshonnan di 1970. Datonan ta mustra ku Merka ya añanan kaba ta ehersé influensia politiko na Chili, entre otro dor di pomp sumanan grandi di dollar den chili pa sostené kampañanan politiko di kandidatonan preferi. Ta konosí p.e. ku entre 1963 i 1964 Merka a hinka 20 miyon dollar den Chili pa sostené Frei.
Ta konosí tambe, i esaki no ta konta solamente pa Chili, ku den su intentonan Merka i CIA asta no tin nada kontra pa usa organisashonnan religioso pa distribuí su ideanan anti-sosialista i antikomunista.
Lokual pa Merka tabata e motibo prinsipal pa sostené Frei, tabata e miedo ku si Allende gana elekshon, e kompanianan merikano na Chili lo haña un sla duro. Esaki pa motibo ku Allende a deklará bon kla di lo nashonalisá por kompleto tur e kompanianan di koper i tur otro kompanianan importante estranhero.
Frei su "chilinisashon" tabata ofresé mas posibilidat pa e impresanan merikano por a sigui operá. Despues ku e eksito inisial di Frei na Chili a bòlto den un desepshon, i a kuminsa bira bisto ku entre otro a konsekuensia di esei Allende lo tin un chèns grandi pa gana e elekshonnan di 1970, Merka a haña su mes forsá pa stipulá un strategia pa purba di stop Allende.
E strategia aki tabata konténé 2 'trapi!' E promé 'trapi' tabata konsistí di e propaganda anti-Allende i akshonnan politiko, ku a haña aprobashon di e gobierno merikano. E propagandanan aki mester a wordo ehekutá dor di e ambasador merikano i e hefe di e departamento di CIA na Chili. Por bisa pues ku e trapi aki tabata e parti di e strategia ku a tuma lugá abiertamente.
E di dos 'trapi' sinembargo ta e parti sekreto. E medidanan ku a wordo tumá den e kuadro aki a keda sekreto asta pa e ambasada merikano na chili i pa gran parti pa e gobierno merikano. Meskos ku den tantisima otro intervenshonnan di Merka den diferente parti di mundo, e trabou sushi mester wordo hasí dor di CIA, mientras ku ofisialmente tanto gobierno merikano komo e presidente Nixon por laba man. E medidanan aki tabata impliká: stimulá e ehersito chileno pa ehekutá un golpi di estado i pa yuda e ofisirnan chileno ku esaki.
Probablemente Merka no a kere ku lo a yega asina leu ku mester a ehekutá 'trapi' 2.
Tin tur indikashon ku Merka mes, no opstante tur e poservashonnan skèrpi hasí dor di CIA na Chili, NO a spera ku tòg Allende lo a gana e elekshon. Pero Merka tabata determiná den su politika pa ku Chili. Kissinger su deklarashon na juni 1970, ta pone esei bon kla: "Mi no ta wak dikon nos lo keda wak sin hasi nada, ora un pais ta menasa di bira komunista pa falta di atitut responsabel di su mesun hende".
Ora ku Allende a gana e elekshonnan demokratikamente, Merka no a basilá pa usa un di armanan mas fuerte, esta e gera ekonomiko.
Finalmente ta e gera ekonomiko aki a kousa ku Chili a kai den un krisis ekonomiko desastroso, ku a krea e motibonan ku ehersito a usa pa ehekutá e golpi di estado.

Kimamento di buki sèptèmber 1973.

E soño ku no a bira realidat!

E 'episodo Allende', siguí pa e 'episodo Pinochet' a demostrá por lo menos ku:
— e dominio estranhero di e paisnan di terser mundo aparenremente no ta algo ku por kibra kune asina fasil. E poder di e kapital estranhero (tanto ekonomiko komo politiko) no por wordo supestimá;
— den e intentonan pa kibra ku e movimiento ku kier kambia e status quo dor di kambionan struktural, Chili a demostrá ku tur arma ta permití.
Pero alabes, e parti di e historia chileno aki ta demostrá ku pueblo chileno, despues di tur lokual ku a pasa, a lanta, hisa kabes i ta preparando pa e siguiente fase historiko unda e eksperiensianan amargo di pasado no lo haña un repetishon. ●

Kantikanan di lucha

Meskos ku na diferente otro pais latinoamerikano, e lucha sosial i polítiko na Chile a haña su reflekshon tambe den su músika.
E música di resistensia di Chile ta riko i variá. Tin momentonan ku por ripará un sierto humor, tin otro momentonan ku por ripará un seriedat i militansia enorme. Kantantenan chileno ku a bira hopi konisí komo vosero di e música revolushonario ta entre otro Isabel Parra, Angel Parra, Victor Jarra, Inti Illimani i Hector Pavez.
E teksto di e siguiente kantika, probablemente skirbí mesora despues di e gòlpi di estado na 1973, ta un ekspreshon di e militansia di e pueblo chileno, ku awor na 1983, 10 aña despues di un represhon teribel, a demostra di no ta morto, di no por a wordo matá.

"El rojo gota a gota irá creciendo"

Aunque destruyan todos los caminos
Ninguna fuerza detendrá mi pueblo
Aunque nos aten grillos y cadenas
De ningun amo seremos esclavos
Y seguiremos reviviendo en las batallas
Y seguiremos creciendo y combatiendo
Y en el suelo traicionado de la patria
El rojo gota a gota irá naciendo

Chile, territorio ensangrentado
Chile, seguirá por siempre unido
Chile, luchará contra el tirano
Chile, no sera jamas vencido

Aunque disparen contra los obreros
Ninguna bala matará a mi pueblo
Aunque fusilen a mis compañeros
Ninguna herida nos dará la muerte
Y seguiremos levantando las banderas
Y seguiremos luchando y avanzando
Y en el suelo traicionado de la patria
El rojo gota a gota irá naciendo.

Den e siguiente kantika e kantante ta duna un deskripshon di Chile. Lokual ta sali bon na kla ta e kontradikshonnan skerpi ku tin den e pais aki. Kontradikshonnan entre riko i pober, entre lokual e estranhero ta haña na ganashi na Chile i lokual e pueblo mes ta gana, entre e turistanan ku ta gasta hopi sen den un poko rato i e echo ku tin hende ta muri di hamber.

"Chile"

Chile limita al Norte con el Perú
Y con e Cabo del Horno limita al Sur
Se eleva en el Oriente la Cordillera
Y en el Oeste luce la costanera

Al medio están los valles con sus verdores
Donde se multiplican los pobladores
Cada familia tiene muchos chiquillos
Con su miseria viven en conventillo

Claro què algunos viven acomodados
Pero eso con la sangre del degollado
Delante del escudo mas arrogante
La agricultura tiene se interrogante

El minero produce buen dinero
Pero para el bolsillo del estranjero
Exuberante industria donde laboran
Por unos cuantos reales muchas señoras

Y así tienen que hacerlo porque al marido
la paga no le alcanza para el mes corrido
Para no sentir la aguja de este dolor
En la noche estrellada dejo mi voz

Linda se ve la patria, señor turista
Pero no le han mostrado las callampitas
Mientras gastan millones en un momento
de hambre se muere, sin portento

Mucho dinero en parques municipales
Y la miseria grande en los hospitales
Al medio de la alameda de las delicias
Chile limita al centra de la inhusticia.

Meskos ku tur otro ku na manera kla a demostra nan malkontento ku e gòlpi di estado, tambe e musikante i kantantenan aki di e kantikanan di lucha no a skapa di e teror di e diktatura.
Di entre otro Victor Jara ta konosí kon esaki a bai.
Mesora despues di e gòlpi, e militarnan a sera miles di hende den e Stadion Nacional na Santiago. Victor Jara tabata un di nan.
Na un sierto momento un di e guardianan a inisia un atake direkto kontra Jara, ora ku ela forse di pone su mannan riba un mesa. Ku un hacha, dilanti di tur e otro prisoneronan dèn e Stadion, e guardia aki a kap e dedenan di tur dos man di Jara afó, i despues a puntr'e pa e kanta.
I Victor Jara *a* kanta y hunto ku n'e tur e tantisimo prisoneros den e Stadion. Pero e kantika no tabata na agrado di e guardianan, pasobra pa nan sorpresa, no opstante tur su dolor i no opstante e humiliashon, tòg Victor Jara a kuminsa kanta un kantika di lucha.
Den nan rabia pa ku esaki e guardianan a disidí di mata Victor Jara e momento ei mes.
E musikantenan chileno kier e demostra ku nan a usa musika konsientemente ku un sierto meta, esta komo un arma kontra opreshon i diktatura i pa duna un sostén moral na e pueblo den su lucha.

grawata

S & K ta saka un premio nobo: "E Machete di Oro!" Pa e aña aki, ounke e no a yega na su fin ainda (e aña), nos sa kaba ta ken ta e 'kortador-di-kabes' di aña . . .

*

Vraag: "Hoe zou je 'Diario' in het nederlands vertalen?"
Antwoord: "Dagelijkse kots". . .

*

Nos a tende ku Klero tin planeá di nombra 'E persona mas kristian di aña'. Sierto integrantenan di MEP ta luchando fuerte pa haña e nombrashon aki . . .

*

Pastó riba prekstul: "In den beginne . . ." ets. Un rato despues:
Betico riba altar: "Dia 24 di aprel . . ."

*

Ken je die mop van die drie 'gangsters'? Zegt de ene gangster tegen de andere twee . . .

*

Jopie, konsehero general di Boneiro, tambe ta fulminá kontra pueblo di Korsou, e tambe kier baha gezaghebber, pero e tambe kier subi te porta di shelo??

*

Alternatieve leuze voor de Amigoe: "Als Amigoe komt, slaapt het hele huisgezin".

*

Betico na '77 pa Watty Vos: "Abo tambe, Brutus?"
Betico na '83 pa Charro Kelly: "Abo tambe, Brutus?"
Pueblo despues di '86 pa Betico: "Abo tambe, Caesar?"

*

Zal Skol & Komunidat 1984 halen?

*

Hopi hende a papia malo di Nel, pasó e no a sostene Charro e biaha aki. Pero nos ta kere ku si *su* posishon komo futuro diputado tabata mes debil, sigur, sigur e tambe lo a bai 'all the way'. . .

*

Volgens Extra heeft Beatrix Bislip opgebeld om hem een hart onder de riem te steken. Toko dacht zeker dat 'de Koning' een drukfout was . . .

*

Nan di ku Betico a purba di 'kumpra' Adri de Palm, pero bo ta kere ku un politiko íntegro manera Betico lo bai hasi un kos asina?

*

Tin hende ku ta kritika nos pasobra nos no ta traha 'grawata' di AVP of PPA. Nos no ta kompronde e kritika ei: nos no ta traha 'grawata' di YMCA of padvindersclub tampoko . . .

*

Awor nos tur sa ku pa drenta shelo, nos tin ku pasa dor di un porta na Miami!!

*

Jossy oefent toch nog steeds een merkwaardige aantrekkingskracht uit op geboefte!

VAN HET BESTUUR

Hoeveel keer komt het niet voor dat een kollega wil weten op hoeveel dagen hij recht heeft, b.v. als hij verhuist, of na hoeveel dagen hij een doktersbriefje moet meebrengen, als hij ziek is geweest. Deze en andere vragen worden vaak onvolledig beantwoord, omdat degene tot wie men zich wendt slecht geïnformeerd is, of in ieder geval niet erg goed thuis is in de regeling betreffende vakantie, vakantie-uitkering en vrijstelling van dienst. Deze regeling is te vinden in het Publicatieblad no. 44A 1969.

Aangezien het te ver zou voeren de regeling in zijn totaliteit te laten opnemen in ons blad, zijn wij zo vrij geweest die dingen uit P.B. 44 te lichten, waarvan wij meenden dat zij u van dienst zouden kunnen zijn. Mocht het niet duidelijk genoeg zijn of zijn er bepaalde zaken, waar u iets meer van zou willen weten, dan kunt u zich altijd richten tot één van de R.P.C.-leden. Om elk misverstand te voorkomen het volgende: P.B. 44 is van toepassing op elke leerkracht.

Vakantie

In artikel 17 lid 1 staat dat de leerkracht vakantie geniet op dezelfde dagen waarop de leerlingen van zijn school vakantie hebben.
En in lid 2 staat dat de leerkracht zich gedurende ten hoogste 6 dagen van de vakantie ter beschikking van zijn schoolbestuur houdt, ten behoeve van werkzaamheden van onderwijskundige en/of schoolorganisatorische aard.
En verder vindt u in artikel 17: één van de vakanties moet minstens 4 weken duren. In artikel 18 staat dat direkteuren en hoofden van scholen op hun verzoek extra vrije dagen kunnen krijgen, als zij gedurende de vakantie werkzaamheden van schoolorganisatorische en/of onderwijskundige aard hebben verricht.
Worden de extra vrije dagen hun geweigerd in het belang van het onderwijs, dan krijgen ze hiervoor een uitkering. Krijgen ze de extra vrije dagen, dan moeten die worden opgenomen voorafgaande aan, of aansluitende, op een schoolvakantie.
In artikel 19 maken wij kennis met het volgende: Wanneer een leerkracht ziek (arbeidsongeschikt) is geweest in een vakantie, kan hij op zijn verzoek extra vrije dagen krijgen, als de dienst het toelaat. Deze moeten dan opgenomen worden voorafgaande aan of aansluitende op een vakantie. Bij een eventueel uitstel heeft belanghebbende nog twee schooljaren om deze extra vrije dagen op te nemen. Als de belanghebbende geen verzoek indient voor het verkrijgen van de extra vrije dagen welke in het schooljaar voorafgaande aan het afgelopen schooljaar konden worden aangevraagd, dan verliest hij zijn aanspraak hierop.

Vakantie-uitkering

In artikel 22 lezen wij dat de vakantie-uitkering zes procent (6%) van het inkomen bedraagt voor elke daarvoor in aanmerking komende kalendermaand. Voor het bepalen van de uitkering gebruikt men het inkomen zoals dat is per 1 april van het jaar, waarin de vakantie-uitkering uitbetaald wordt. Deze vindt plaats in de tweede helft van de maand juni, uitbetaald over de periode van twaalf maanden aangevangen met de maand juni van het voorafgaande schooljaar.
Een voorbeeld ter verduidelijking: Een leerkracht is per 1 oktober 1982 in dienst getreden en verdient per 1 april 1983 f. 1500,— per maand (kindertoelage, overuren, e.a. toelagen zijn hierbij gerekend).
Zijn jaarsalaris is dan 12 x f. 1500,— = f. 18.000,—. Hij heeft van 1 oktober tot 1 juni gewerkt en dat zijn in totaal 8 maanden. Zijn vakantie-uitkering is dus 8/12 x 6 x f. 180,— = f. 720,—.
Wanneer een bepaalde leerkracht minder dan 15 dagen gewerkt heeft gedurende een bepaalde kalendermaand, bijvoorbeeld omdat hij meer dan twee weken verlof buiten bezwaar heeft genomen, dan ontvangt hij geen vakantie-uitkering over die kalendermaand.

Bijzondere vrijstelling van dienst

In hoofdstuk V van deze regeling vinden wij artikel 26 dat voor ons van belang is, omdat wij hierdoor weten welke bijzondere omstandigheden ons één of meerdere dagen verlof geven.
Dit artikel wordt ingeleid met de volgende zinsnede: "Tenzij de belangen van de dienst zich daartegen verzetten, wordt aan de ambtenaar op zijn daartoe strekkend mondeling of schriftelijk verzoek door de bevoegde autoriteit vrijstelling van dienst wegens bijzondere omstandigheden, met behoud van vol inkomen verleend", waarbij wij uw aandacht willen vragen voor onderdeel I 1. van dit artikel (u vindt die hieronder vermeld).
Er bestaat t.a.v. dit punt meningsverschil en wij willen u mededelen dat het Simarstandpunt is, zoals het staat in onderdeel I 1.
1. a) op de dag van zijn ondertrouw;
b) bij zijn huwelijk: vier werkdagen;
c) op de dag van het huwelijk van bloed- en aanverwanten in de eerste, tweede en derde graad;
d) bij bevalling van zijn echtgenote: twee werkdagen;
e) op de dag van zijn kerkelijke bevestiging en Eerste Heilige Communie en op die van zijn echtgenote, kinderen, stief- of pleegkinderen;
f) op de dag van herdenking van zijn 25-, 30-, 35- en 40-jarig ambtsjubileum;
g) op de dag van herdenking van zijn 25- en 40-jarig huwelijksjubileum;
h) op de dag van herdenking van het 25-, 40-, 50- en 60-jarig huwelijksjubileum van zijn ouders, stief-, schoon-, pleeg- of grootouders;
i) bij ernstige ziekte van zijn echtgenote, ouders, stief-, schoon- of pleegouders, kinderen, stief- of pleegkinderen: ten hoogste vijftien dagen; mocht blijken dat dit aantal in bepaalde omstandigheden niet toereikend is, dan kan artikel 29 toepassing vinden;
j) bij overlijden van echtgenote, ouders, stief-, schoon- of pleegouders, kinderen, stief- of pleegkinderen: twee werkdagen;
k) bij overlijden van grootouders, huisgenoten en bloed- en aanverwanten tot en met de derde graad: één werkdag;
l) op de dag vóór en op de dagen waarop een examen ter verkrijging van een wettelijk erkend diploma wordt afgelegd.
2. a) Indien hij gehuwd is of een eigen huishouding (dus ook ongehuwden met eigen huishouding) heeft, bij verhuizing op het eiland waar hij zijn standplaats heeft: twee dagen, en in geval van verhuizing naar een ander eiland: twee dagen zowel vóór het vertrek naar als na aankomst op de nieuwe standplaats;
b) indien hij ongehuwd is en geen eigen huishouding heeft, bij verhuizing naar een ander eiland: één dag vóór het vertrek naar de nieuwe standplaats.
3. a) Voor het bijwonen van vergaderingen of zittingen van of het verrichten van werkzaamheden voor publiekrechtelijke colleges of commissies, waarin de ambtenaar is benoemd of aangewezen, en voor zover zulks niet in vrije tijd kan geschieden;
b) voor het voldoen aan een wettelijke verplichting, een en ander voor zover dit niet in vrije tijd kan geschieden en omzetting van dienst niet mogelijk is.

Ziekte

Van hoofdstuk VI vermelden we tot slot artikel 33 lid 3, dat zegt dat een leerkracht na de derde dag ziek te zijn geweest een geneeskundige verklaring moet overleggen. Echter een schoolbestuur kan reeds na een of meer dagen een geneeskundige verklaring eisen of zelfs een controlerend geneesheer bij u thuis sturen.
Bent u ziek op een vrijdag en bent u de maandag daarop nog steeds ziek, dan moet u ook een doktersbriefje overleggen, omdat het weekeinde ook wordt beschouwd als werkdagen en dus bent u vier dagen ziek geweest. ●

HOTELVAKSCHOOL

ARUBA

Antes kursonan di waiter i kòki tabata wordo duná na hospital bieu pa satisfase e demanda di hotelnan pa personal kualifiká. Komo ku turismo a sigui krese e demanda pa mas personal a bira mas grandi. Fuera di waiter i kòki hotelnan tabatin mester di otro empleado tambe. E edifisio di hospital bieu a resulta di ta inadekuado pa entrená e hendenan. Asina a lanta e idea pa konstruí un hotelvakschool na Aruba. Tòg a tarda basta aña promer ku e plan aki por a wordo ehekutá.
EEG a finansiá e konstrukshon di e skol/hotel i Cornell University i Florida International University (hotelvakschool avansá) na Merka a traha e sètòp i programa di e skol segun e sistema merikano. Esaki ta pa fasilitá entrada den universidatnan Cornell i Florida International (F.I.U.) na studiantenan ku kaba aki i ku kier sigui studia i tambe pasobra e hotelnan lokal ta traha segun e sistema merikano.

Problemanan

E skol a habri su porta pa studiantenan sin ku tabatin un periodo di prueba promer pa wak si e sistema ta funshoná. I manera a pasa ku Aquanova e problemanan a bin despues, ora ya e skol tabata den funshon. Pa kuminsa no tabatin sufisiente informashon pa e studiantenan. Nan mester a yena formulario i hasi un eksamen sikologiko, pero nada a wordo bisá tokante eksigensianan di skol i kon e ta funshoná ni di e resultado di e eksamen. Nan mes mester a kana buska pa sa kiko ta kiko i den hopi kaso ni e atministrashon di e skol tabata sa eksaktamente kon kos tabata bai. Pa hopi mucha e tabata mustra un estudio hopi atraktivo pasobra bo no tabatin mester di un diploma di enseñansa sekundario avansá (HAVO/VWO), ni di Mavo. E skol a akseptá studiantenan di diferente skol sekundario, di LTS, ETAO, Huishoudschool te HAVO/VWO (mas o menos 160 studiante).
Esaki a trese ku ne ku tabatin un diferensia grandi den nivel entre e studiantenan. Segun e sistema merikano lesnan tabata wordo duná den ingles. Pa e studiantenan di HAVO/VWO esaki no tabata un problema dor ku nan nivel di ingles tabata mas halto. Pero pa e studiantenan di LTS/ETAO/Huishoudschool e tabata un problema grandi i nan no por a sigui e lesnan bon. Pa remediá esaki e dosentenan tabata papia papiamento of hulandes ku e dicho studiantenan pa yuda nan, pero nan a lubida di otro banda e studiantenan ku sí tabata por a papia ingles. Nan tabata sinta perde nan tempo asina i e lesnan no tabata interesante pa nan. Esaki a kousa frikshon entre e studiantenan. Nos tin di bisa tambe ku tabatin basta studiante ku no tabata di aki (Surnam, Latino-Amerika, Hulanda) i ku no por a papia papiamento of dominá ingles. Tambe tabatin dosentenan ku si tin hopi aña di eksperensia den e trabou, pero no a haya un bon entrenamento pa duna les, voral den ingles.
Di un di e dosentenan nos por bisa ku e tabata dosente full-time, gerente di e hotel i alabes direktor di e skol. E funshonnan aki a trese ku ne ku no tur ora e por a duna les optimalmente, pasobra e no por tabata presente na tur momento. I tambe e tabata dekano di e studiantenan i no por a guia nan komo debe ser, pa motibo di tur su funshonnan. Varios dosente a laga e skol den kurso di aña; sigun nos a kompronde pa motibo di →

Meskos ku e otro skolnan a bolbe habri nan porta, hotelvakschool tambe a kuminsa ku su segundo aña eskolar. Pesei nos a disidí di wak kon e prome aña a bai, pasobra niun kaminda nos por a lesa of tende kon kos a bai. Nos a logra di haya algun informashon, ounke nos ta pensa ku e por tabata kompleto si nos a haya koperashon di e personanan responsabel pa e maneho di e skol. Nos no sa si ta miedo nan tin ku algun kos lo sali na kla ku por ta mal propaganda pa e skol of pa nan persona, pasobra nos ta sigur ku no ta tur kos a bai manera a wordo sperá. Wanta kos sekreto pa no tin di rekonosé fayonan ta algo ku nos konose hopi bon na Arubå.

nan pago, nan posishon huridiko ku no tabata reglá i e echo ku nan no tabata wordo konsiderá komo dosente.
Un otro problema ku a surgi tabata ku no tabatin buki. E studiantenan mester a traha ku stensil i tur biaha ku nan a puntra pa buki nan tabata tende ku e bukinan ta na kaminda.
Koremento di stage tambe a trese problema. Den kuminsamento a wordo bisá ku e studiantenan por a kore parti di nan stage durante ku nan ta studiando i e kantidat di ora lo wordo deskitá for di e 300 ora obligatorio na fin di aña. Hopi studiante a probecha pa traha riba djasabra i djadomingo p'asina yega e 300 oranan mas lihé. Pero a resultá ku e karchinan kaminda e oranan tabata wordo apuntá a wordo bentá afó. Un otro echo ku a trese malkontento bou di e studiantenan ta ku na algun lugar di stage si tabata paga i na otro no.

Diploma

Tokante e vakansinan tambe por bisa un ke otro. E programa di e skol ta basá ariba e sistema merikano i normalmente e vakansinan na Merka tambe mester wordo duná aki. Pero e kaso ta ku e studiantenan no ta haya ni e vakansinan merikano ni esunnan hulandes. Solamente vakansi den desember (2 siman) i vakansi grandi den juli. E studiantenan a pleita pa haya sikiera un dia den oktober (regatta) i 2 dia den tempo di Carnaval.
Loke ta trata e plaka pa skol ku ta f. 6500,— pa aña, nos tin ku remarka ku e ta mas karo ku un beka pa studia na HTS na Korsou. Tur studiante antiano por bin na remarka pa un beka-of un kontribushon di estudio. Tur e otro studiantenan mes mester paga e plaka aki, fuera di nan pasashi, nan kamber, nan transporte nan paña ets. Di e plaka aki nan tin derecho riba tres kuminda pa dia, inkluyendo un kuminda kayente, dos uniform pa aña ku ta bal f. 200,—.
E problema ku a surpasá tur e otronan tabata e anunsio prome ku vakansi grandi ku tur studiante sin diploma di Mavo mester stop ku nan estudio na fin di e aña eskolar.
Nan mester a buska nan diploma prome, djei nan por a sigui ku e estudio. Tabata trata aki di 24 studiante. Ora e studiantenan kier a kuminsa ku un kaso hudisial e medida aki a wordo reboká, pero no sin kondishon.
E studiantenan mester a bolbe pasa un eksamen i mester a haya un 8 pa por a sigui studia. Ocho studiante a partisipá na e eksamen aki, pero nan ta sigur ku niun no a haya un ocho. Nan ta kere ku pasobra e tempo pa prepará pa e eksamen tabata mucho kòrtiko, e skol a disidí di laga nan keda tòg. Pero aki atrobe nan a bolbe pone un kondishon ku pa e eksamen di desember nan mester haya un 8 sino nan por wel di bai. Ta un lástima ku un medida asina a pone hopi studiante kita for di skol, pasobra nan tabata sigur ku nan no por a pasa e eksamen. Atrobe mester bisa ku e studiantenan no a haya e resultado di nan eksamen.
Den henter e asunto di skol nunka e studiantenan ta wordo involví. Nan no tin nada di bisa. Desishonnan ta wordo tumá sin antes konsultá ku nan.
Pa e aña eskolar nobo ta parse ku kos a kuminsa kambia. E organisashon ta bai mas mihó. Tin buki, èrkonan ta traha, eksigensianan di skol a bira mas pisá, ku e konsekuensia ku e gruponan a bira mas chikito i mihó adaptá na otro. Nos ta spera ku no ta aki so e kambionan a yega, pero den henter e maneho i programa di estudio. Laga nos spera ku e studiantenan no tin nodo di sufri den kurso di aña manera esunnan di aña pasa! ●

